

## NAŠI STARI PRVOMAJSKI ZNAKI

JANEZ J. SVAJNCER

Naslednje vrstice so samo poizkus izoblikovanja prve, nekoliko temeljitejše podobe o delavskih prvomajskih znakih do začetka druge svetovne vojne. Leta 1983 smo jih že deloma predstavili na razstavi Naše stare značke v Mariboru in Ljubljani ter v katalogu,<sup>1</sup> ki je izšel ob tej razstavi, kljub temu je mogoče zapisati, da smo šele na pol poti do popolnega pregleda nad tem področjem v slovenski faleristiki. Tako je tudi ta sestavek predvsem spodbuda in poziv, da bi s skupnimi moči prišli do odgovorov na neopojasnjena vprašanja.

Eno izmed njih se nanaša na sam začetek prvomajskih znakov na Slovenskem — kdaj in kje so se pojavili prvič? Najstarejši znani znak v slovenskih muzejskih zbirkah in pri zasebnih zbiralcih, ki so se oglasili po pozivih v časopisju ob razstavi starih značk, je iz leta 1902, kar skoraj gotovo ne pomeni, da na Slovenskem organizirano delavsko praznovanje prvomajskih znakov ni poznalo pred tem letom, če jih je seveda imela avstrijska socialdemokracija. Pomembno je dejstvo, da je bilo naše delavsko gibanje del organiziranega socialdemokratskega gibanja v Avstriji, o čemer pripovedujejo tudi prvomajski znaki pred prvo svetovno vojno, ti isti iz let po njej pa o vezeh, ki so še ostale. Vsi znaki pred letom 1914, kolikor jih poznamo, so bili k nam prineseni in skoraj gotovo izdelani na Dunaju. Po napisu 1. Mai in ne maj so bili samo nemški, enako so bila v nemščini tudi vsa gesla. Odgovore na vprašanja, kje so bili izdelani, kdo jih je oblikoval, koliko je bilo narejenih in vse drugo v zvezi z njimi bi lahko dali samo avstrijski preučevalci. Morebiti je to tudi bilo že storjeno. Samo iz dunajskih socialdemokratskih virov bi bilo mogoče dobiti odgovor, kdaj si je organizirano delavstvo v Avstro-ogrski prvič omislilo posebne prvomajske znake. Lahko smo prepričani, da so iste leta prišli tudi k nam na Slovensko. Prodajanje znakov je bila ena izmed oblik zbiranja denarja organiziranega delavstva, vsak posameznik je s pripetim znakom manifestiral svojo opredeljenost.

Kaj nam povedo stare fotografije?

V zborniku Fotografski dokumenti o boju KPS<sup>2</sup> je bila prva fotografija, ki se nanaša na prvomajsko praznovanje, posneta leta 1900 v Idriji. Tehnično je nejasna in je zato težko sklepati, ali imajo nekateri delavci pripete znake ali samo cvetove, mogo-

če zgolj trakce? Enako velja za fotografijo prvomajskega praznovanja v Idriji leta 1901, toda ob tej sliki je skoraj z gotovostjo mogoče trditi, da ima nekaj delavcev znake, vidni so celo trakci. Tudi ob znani fotografiji prvomajskega praznovanja leta 1903 v Zagorju je težko sklepati, ali gre za cvetove ali znake. Nobenega dvoma pa ni o znakih na prsih godbenikov godbe trboveljskih rudarjev ob praznovanju 1. maja 1908. Slika ne pove, ali nosijo godbeniki prvomajske znake ali morebiti znake svoje godbe, videti pa je, da imajo nekateri znaki spodaj dva (za prvomajske znake običajna) trakca, drugi pa ne. Tako nam fotografije ne povedo veliko, vsekakor manj kot znaki, ki so se na Slovenskem ohranili.

Zbirateljske menjalne poti so tako prepredene, da je težko trditi, da je ta ali oni znak doma prav tam, kjer se je pojavil, kljub temu pa so bili dobesedno vsi prvomajski znaki pred prvo svetovno vojno, za katere smo vedeli ob razstavi Naše stare značke, najdeni v Mariboru ali vsaj po po-reklu iz tega mesta. To dejstvo ne govori o



Najstarejši znani ohranjeni prvomajski znak na Slovenskem. Leta 1902 ga je ob prvem maju nosil eden izmed mariborskih delavcev. Ker je bil narodno zavezen, ga je motila nemška beseda Freiheit in jo je preprosto spraskal. Škoda, da na črno-beli fotografiji ni mogoče videti, da je znak svetlo srebrne barve, zastava je rdeče obarvana, rdeč je tudi trakce pod znakom



Prvomajska znaka iz leta 1905 in 1907



Prvomajski znaki iz let 1909, 1910 in 1911

tem, da delavci še kje po Slovenskem ne bi nosili prvomajskih znakov, pove pa, da so bili v Mariboru njihovi nosilci razmeroma zelo številni.

Prvi znani znak je, kot smo že zapisali, iz leta 1902. Ima vse značilnosti vseh prvomajskih znakov avstrijske socialdemokracije pred prvo svetovno vojno. Izdelani so bili iz tanke pločevine, torej na najcenejši možni način, ki je sicer terjal matrico in patrico, toda omogočal prihranek pri pločevini. Sestavni del vsakega teh znakov je bil rdeč trakec, zložen in zadaj na posebnem kovinskem zavihu na znaku pritrjen tako, da sta oba kraka visela pod znakom. Likovno izpovedno so bili prvomajski znaki vedno, če temu tako rečemo, aktualno politični. Motivi in gesla na njih so bila praviloma v skladu z vsakoletno politično akcijo. Leta 1907 je potekalo praznovanje prvega maja tik

pred volitvami, tako je tudi znak spodbujal delavce, naj oddajo svoj glas za delavsko stvar. Leta 1909 je prvomajski znak pripovedoval o boju za osemurni delavnik, leta 1910 o skrbi za ostarele in invalidne delavce ter delavske vdove, v letih tik pred prvo svetovno vojno so znaki pozivali k delavskemu internacionalizmu in klicali internacionalni.

Na Slovenskem so za zdaj znani naslednji prvomajski znaki pred prvo svetovno vojno:

— 1902: znak je ovalen, pokončen, visok 38 mm, širok 30 mm, na njem je kip svobode, na podstavku napis Freiheit, ob kipu delavec z rdečo zastavo in napis 1. MAI 1902. Rdeč trakec je širok 13 mm, kraka sta dolga po 35 mm.

— 1905: znak je trikoten, visok 33 mm, širok 37 mm, na njem je lik žene-svobode, ki ima v iztegnjeni desnici že nekoliko izvlečen

meč, z levico objema delavca, ki drži z desnico del venca zmage, le-ta oklepa meč. Zgoraj napis 1905 1. MAI.

— 1907: znak je pravokoten, visok 34 mm, širok 29 mm, na njem volilna urna, ob njej žena-pravica s tehtnico v desnici, ob mečem v levici, desno pod drevesom delavec, ki spušča z desnico volilni listič. Spodaj 1. MAI 1907.

— 1909: znak je pokončen, visok 40 mm, širok 24 mm, na njem boginja zmage, ki se z desnico opira na meč. Stoji na premaganem zmaju. V ozadju vzhajajoče sonce z napisom 8-STUNDEN TAG. Pod zmajem 1. MAI 1909. Traček širok 13 mm, kraka dolga po 35 mm.

— 1910: znak je okrogel s posebnim poljem, visok 44 mm, širok 40 mm, na polju boginja, ki z dvignjeno desnico sprejema k sebi dva otroka, starško in dva starca, v ozadju vzhajajoče sonce, zgoraj napis ALTERS INVALIDITÄTS WAISEN WITWENVERSORGUNG, spodaj 1. MAI 1910.

— 1911: znak je pokončen, nepravilnih oblik, visok 39 mm, širok 27 mm, na njem skoraj goli moški postavi, verjetno prisposodi starega in mladega sužnja-delavca. Starec je sklonjen pod bremenom, mlajši ima v desnici kramp, z iztegnjeno levico stisnjeno v pest grozi topovom bojne ladje v ozadju. Levo lovor, desno osat. Zgoraj 1911 1. MAI, spodaj WEG die MILITÄR LASTEN.

— 1912: znak je pokončen, visok 35 mm, širok 33 mm, na njem štirje delavci, ki s sklenjenimi rokami objemajo zemeljsko oblo. Levo 1. MAI, desno 1912, spodaj HOCH DIE INTERNATIONALE.

— 1913: znak je štirikoten, visok in širok 32 mm, na njem mati z otrokom v naročju in star delavec s krampom na rami, v ozadju tovarna z dimniki, iz katerih se kadi, spodaj MEHR ARBEITERSCHUTZ 1. MAI 1913.

— 1914: znak je štirikoten, visok in širok po 30 mm, na njem delavec v razpeti sraciji

in z zavihanimi rokavi, v desnici ima razvito zastavo z napisom HOCH DIE INTERNATIONALE, spodaj 1. MAI 1914.

Samo nekaj mesecev po nastanku tega zadnjega znaka je že besnela svetovna vojna. V vojnih letih skoraj gotovo ni prišlo do nobenega prvomajskih znakov, težko je tudi trditi, kdaj jih je delavsko gibanje uvedlo po prvi svetovni vojni. Upoštevatni moramo razmere, ki so se povsem spremenile. Slovenci nismo bili več v skupni državi z avstrijsko socialdemokracijo. Ločila nas je državna meja, ki je verjetno vplivala, da pri nas ne poznamo nobenega avstrijskega socialdemokratskega prvomajškega znaka iz prvih povojnih let, če so seveda bili. Po drugi strani je prišlo tudi do ločitve delavskih vrst. Komunistična partija gotovo ni skrbela za razpečevanje avstrijskih socialdemokratskih prvomajskih znakov. V okviru teh vstic se ne bomo spuščali v široki splet vprašanj organiziranosti delavstva v komunistični in socialistični stranki, povsem bomo obšli druge oblike organiziranja, saj gre zgolj za vprašanje prvomajskih znakov.

Prvi znani znak iz let po prvi svetovni vojni je nastal v Mariboru in se je tako po nastanku bistveno razlikoval od znakov pred prvo svetovno vojno, ki so prišli k nam od drugod. Lahko sklepamo, da so se delavci v Mariboru odločili za svoj znak zato, ker ni bilo znakov z Dunaja. Znak, ki ga poznamo kar v treh primerkih, je nastal leta 1923, v vseh treh primerkih pa ima čez številko 3 udarjeno številko 4, torej gre dejansko za znake iz obeh let. Mogoča je razlaga, da je bila nova letnica udarjena na neprodane znake iz prejšnjega leta (kar ne bi bilo nič čudnega in je, na primer, enako počel tudi ljubljanski velesojem s svojimi znaki), lahko pa, da se mariborski delavci leta 1924 zaradi takšnih ali drugačnih razlogov niso odločili za nov znak in so čez svoje stare znake organizirano udarili samo novo letnico. Kakorkoli že, vemo za dva prvomaj-



Prvomajski znaki iz let 1912, 1914 in 1913



Prvomajska znaka mariborskih kovinarjev iz let 1923/4 in 1926

ska znaka, ki sta v dvajsetih letih nastala v Mariboru — prvi 1923/24 in drugi 1926. Oba sta bila izdelana v Kovini DD Tezno. Kot se spominja eden izmed takratnih vajencev v tej tovarni,<sup>3</sup> so delavci te znake izdelali sami, ne da bi mojster vedel zanje. Naročnik je bil sindikat Društva kovinarjev Tezno, pozneje Savez metalskih radnika. Kovinarji so bili sindikalno organizirani na Tezno v Kovini DD in Stavbni družbi (Kovina DD je bila predhodnica današnje Elektrokovine, Stavbna družba pa predhodnica Metalne). Sindikat je imel po 70 članov, tudi 90, več kot 100 nikoli, v času krize samo 29. Izdelanih je bilo 200 znakov, kupili so jih člani sindikata in tudi drugi delavci. Denar je bil dohodek za organizacijo. Pri prvomajskih znakih ni bilo razlik in so jih nosili tudi komunisti.

— 1923/4: znak je okrogel s premerom 32 milimetrov, na njem je delavska množica, nad glavami vihrajoč prapor z napisom 1. MAJ 1924, številka 4 je pozneje vsekana čez številko 3, v ozadju 6 tovarniških dimnikov, iz katerih se kadi, nad njimi sijoče sonce z žarki. Trakec je rdeč, širok 8 mm, njegova kraka sta dolga po 30 mm.

— 1926: znak je štirikoten, visok 30 mm, širok 31 mm, na njem delavec z razpeto srajco in zavihanimi rokavi, srajco nosi čez pas kot rubaško, v iztegnjeni desnici drži prapor z napisom 1. MAJ, pod roko letnica 1926.

Pri tem je treba dodati, da delavci v Kovini DD niso izdelali samo obeh opisanih prvomajskih znakov. Ohranjeno je celó

orodje za izdelavo planinskega znaka s podobno cerkvice sv. Bolfenka na Pohorju, seveda tudi sam znak. Znan je znak blagoslovitve gasilskega doma v Zrkovcih pri Mariboru leta 1934. V tem primeru je bil znak izdelan za gasilsko društvo, presenečeni gasilci so na proslavi ugotovili, da je kovinar-gasilec izdelal več znakov in jih prodajal za svoj žep. Vsi ti znaki so tipološko ohranili značilnosti starih avstrijskih socialdemokratskih znakov pred prvo svetovno vojno, tako velikost, izpovednost in rdeč trakec, enako so bili izdelani iz tanke pločevine.

Da so bili dejansko nadaljevanje izročila delavskih prvomajskih znakov pred prvo svetovno vojno, dokazuje mariborski znak iz leta 1926. Oblikovan je bil kot posnetek prvomajskega znaka iz leta 1914. Spremenjena je seveda letnica, tudi napisa Hoch die Internationale ni več. Zanimivo je, da je neznan mariborski graver podobo delavca z zastavo likovno dovolj kakovostno vrezal v jeklo.

Opisani znak ni bil edini, ki so ga leta 1926 nosili delavci ob prvem maju v Mariboru in verjetno še kje na Slovenskem. Po skrivnih kanalih komunistične partije so k nam prihajali tudi znaki, ki jih je dala izdelati Komunistična partija Avstrije.<sup>4</sup> Tako se je ohranil znak KPÖ iz leta 1926. Ob prvem maju ga je nosil ali vsaj dobil eden izmed mariborskih komunistov. Znak je bil oblikovan kot pokončen pravokotnik, zgornja stranica je zaobljena, tako je visok 33 milimetrov in širok 31 milimetrov. Na znaku je upodobljen Lenin, kako govori množici





Komunistična partija Avstrije  
— prvomajski znak 1926

ci, pod njim z majhnimi črkami v ruščini in cirilici izpisano geslo »Trud in nauka pobe-  
dat razruhu«, zgoraj 1. maj 1926, spodaj  
KPÖ.

Ob navedenih prvomajskih znakih so k  
nam po prvi svetovni vojni prihajali prvo-  
majski znaki avstrijske socialdemokracije.  
Na Slovenskem je za njihovo razdeljevanje  
skrbela socialistična stranka, ki je bila naj-  
močnejša v Mariboru, Ptuju in Celju. Tako  
je razumljivo, da je bilo največ avstrijskih  
prvomajskih znakov prav v teh krajih, se-  
veda pa tudi povsod drugod, kamor je se-  
gla organizacija stranke. V Kraljevino SHS  
in potem Jugoslavijo so čez mejo skoraj go-  
tovo prihajali ilegalno, njihovo razpečeva-  
nje pa je bilo povsem javno. Strankin ča-  
sopis je preprosto razglasil, da se »majski  
znaki za ceno 3 din za komad naročajo pri  
oblastnem tajništvu SSJ v Mariboru, poštni  
predal 22. Pri večjem naročilu primeren po-  
pust«<sup>5</sup> ali pa »Iz stranke«. Majski znaki. Vse  
organizacije in zaupniki, ki žele naročiti 1.  
majske znake, naj to nemudoma sporoče  
krajevni organizaciji SSJ v Mariboru, poštni  
predal 22, in naj v dopisu navedejo tudi,  
koliko komadov jih bodo potrebovali. Cena  
bo približno ista kot lansko leto. Neprodani  
znaki se ne vzamejo nazaj.«<sup>6</sup> Kljub tem po-  
zivom oblastem le ni bilo jasno, kdo in kako

spravlja znake v Jugoslavijo in kdo skrbi za  
razdeljevanje. Leta 1930 je mariborska po-  
licija prijela približno 20 delavcev, ki so no-  
sili prvomajske znake. Na zaslišanjih je od  
vsakega želela zvedeti, od koga je znak do-  
bil.<sup>7</sup> Druga leta delavci zaradi prvomajskih  
znakov niso imeli težav, tudi leta 1929 ne.

Po ohranjenih znanih prvomajskih znakih  
je mogoče sklepati, da so prihajali k nam iz  
Avstrije v letih od 1925 do 1932. Ob upo-  
števanju politične moči avstrijske socialde-  
mokracije je težko verjeti, da ne bi izde-  
lovala prvomajskih znakov pred letom 1925,  
in če jih je so vsaj v manjšem številu goto-  
vo prišli tudi k nam, letnica 1932 pa je pov-  
sem razumljiva. Z začetkom velike krize v  
Avstriji leta 1931 socialdemokrati niso bili  
več kos situaciji, okrepil se je avstrokler-  
ikalizem, maja 1932 je svojo vlado sestavil  
Dollfuss. Marca 1933 je razpustil socialde-  
mokrasko bojno organizacijo Schutzbund, z  
začetkom leta so začeli s hudim preganja-  
njem socialdemokratov. Tako je razumljivo,  
da je bilo marsikaj pomembnejše od prvo-  
majskih znakov, razmere jih verjetno tudi  
niso omogočale. Zanimivo pa je ohranjen v  
eni izmed zbirk na Slovenskem prvomajski  
znak iz leta 1937, baje po poreklu iz Mari-  
bora, seveda avstrijski. Kakorkoli je prišel  
k nam, vsekakor je redek, redek tudi z av-  
strijskega stališča.

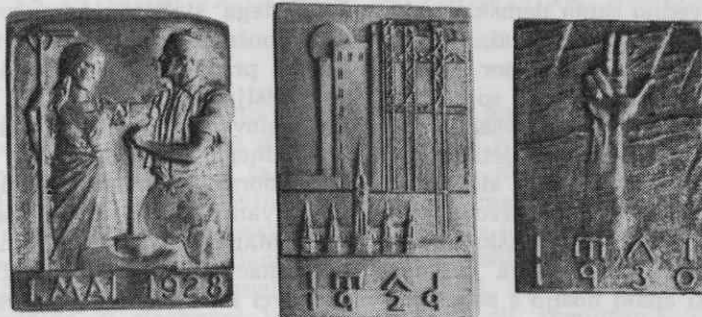
Tako lahko opišemo naslednje avstrijske  
socialdemokratske prvomajske znake, ki so  
jih delavci nosili tudi pri nas:

— 1925: oblikovan je kot kvadrat s strani-  
co 25 mm, na njem sedeč gol moški, ki si z  
desnico zastira oči in dviga pogled k soncu,  
pod njim napis EMPOR ZUM LICHTE, des-  
no kladivo, levo srp, v desnem kotu z maj-  
hnimi črkami RUEPP. Zadaj napis izdelov-  
alca Pittnerwerke Wien XIII.

— 1926: znak je visok 34 mm, širok 22,5  
milimetrov, na njem delavec, ki drži v rokah  
veliko razvito zastavo, na njej 1. MAI 1926,  
v ozadju tovarniški dimniki, levo ob robu z



Prvomajski znaki iz let 1925, 1926 in 1927



Prvomajski znaki iz let 1928, 1929 in 1930

majhnimi črkami podpis graverja RUDOLF SCHMIDT. Zadaj izdelovalec Pittnerwerke Wien XIII.

— 1927: znak je visok 30 mm, na najširšem delu širok 24 mm, na njem boginja z baklo v desnici, na levici raztrgani okovi, za njo vzhajajoče sonce, zgoraj 1. MAI 1927, spodaj ime graverja WEINBERGER. Zadaj izdelovalec Pittnerwerke Wien XIII

— 1928: znak je visok 30 mm, širok 23 milimetrov, na njem kovač s kladivom ob nakovalu, kmetica z grabljami, spodaj 1. MAI 1928, levo ime graverja A. WEINBERGER. Zadaj izdelovalec BEHA-WERK Wien XIII.

— 1929: znak je visok 33 mm, širok 21 milimetrov, na njem je podoba starega mesta za katerim se dvigajo konstrukcije nebotičnikov vse do kroga, ki je lahko sonce ali luna, spodaj stilizirano 1. MAI 1929, desno nespoznaven podpis graverja. Zadaj izdelovalec BEHA-WERK Wien XIII.

— 1930: znak je visok 28 mm, širok 20 milimetrov, na njem plapolajoče zastave, pred njimi desnica, ki prisega, spodaj stilizirano 1. MAI 1930. Zadaj izdelovalec BEHA-WERK Wien XIII.

— 1931: znak je oblikovan kot enakostraničen trikotnik s stranico 35 mm, na njem zemeljska obla z obrisi težko določ-

ljivega mesta v ospredju, zgoraj 1. MAI 1931.

— 1932: znak je visok 36 mm, širok 19 milimetrov, na njem delavec in delavka, ki skupaj držita drog z zastavo, na vrhu droga venec, za njima vzhajajoče sonce, pod njima 1-MAI-1932. Zadaj izdelovalec BEHA-WERK Wien XIII.

— 1937: znak je visok 37 mm, širok 26 milimetrov, na njem spodaj razumnik s knjigo, na sredi kmet s koso, zgoraj delavec s kladivom, vsi trije zrejo v ščit s črkami SPÖ. spodaj desno 1. Mai 1937.

Ob vseh teh opisanih znakih gotovo obstaja še kateri, še neznan, razen tega znaki tudi niso bili edino, kar so si delavci na Slovenskem pripenjali v prazničnih prvomajskih dneh v avstroogrskih in starojugoslovanskih letih. Prežihov Voranc nam je kot prvomajski simbol predstavil rdeč cvet in gotovo so bili rdeči cvetovi običajni prvomajski »znaki«, če jim tako rečemo; verjetno še pogostejši preprosti rdeči trakci.

Ob koncu je treba odgovoriti na vprašanje, ali lahko govorimo o prvomajskih znakih avstrijske socialdemokracije kot o naših znakih, odgovor je pritrdilen. Naši delavci na Slovenskem so jih nosili kot svoje, ne glede na to, kje so bili izdelani. Enako je organizirano potekalo njihovo razdeljevanje.



Prvomajski znaki iz let 1931, 1932 in 1937

Na znakih so bila vedno samo nemška gesla, beseda maj vedno izpisana kot Mai. Ob nekoliko stiliziranih črkah šele dober pogled pove, da ne gre za naš maj; gesla so seveda povsem nedvoumna. Da pa jih vsak delavec zaradi nemščine ni hotel sprejeti, dokazuje naš znak iz leta 1902. Neznano slovensko narodno zavedni mariborski delavec je z ostrim predmetom spraskal nemško geslo Freiheit in tako dobil znak, kot ga je želel. Vsi stari prvomajski znaki nosijo s seboj poseben čar, ta še posebno.

V bistvu je odnos kogarkoli izmed nas do teh znakov odvisen od meril, ki si jih postavijo. Kdor proletariat fetišizira, kar se pri pogledu v preteklost rado dogaja, si seveda ne bo razbijal glave, zakaj nemški znaki na slovenskih prsah, vendar tudi trezno razglabljanje pove, da je potrebno razumeti delavce, ki so si nekoč pripenjali nemške prvomajske znake. Prav gotovo so jim bili bližji od »narodnih« znakov advokatov (ki so pošiljali kmetije na bobeni), trgovcev, gostilničarjev (ki so se napajali v ljudskem trdo zasluženem denarju), profesorjev, učiteljev, uradnikov in duhovnikov (ki so bili vzvišeni nad delavcem in kmetom). Slovenski, nemški, hrvaški, italijanski ali katerikoli delavec je želel bolje živeti in pri tem je šlo za razmerje med njim in delodajalcem in ne za njegov odnos do narodnega vprašanja. Tako je razumljivo tudi delavcem na Slovenskem prvomajski znak pomenil zgolj obliko razrednega manifestiranja, obliko, ki ni imela z narodnim vprašanjem nič skupnega. Po prvi svetovni vojni so slovensko in avstrijsko socialdemokracijo ločile državne meje. Ali bi morali zdaj zato, ker jim je bila vsiljena nova beograjska monarhija, slovenski delavci pozabiti na vezi s proletariatom, s katerim ga je vezalo izročilo razrednega boja in ki je v sosednji republiki živel v povsem drugačnih boljših razmerah? Kot vidimo, so spravljali k nam znake iz Avstrije tako socialdemokrati kot komunisti (komunisti seveda v manjši meri, toda ne zaradi narodnih razlogov). Odnos do narodnega vprašanja pri tem najbolje ilustrira govor Josipa Kopača na prvomajskem zborovanju leta 1918 v Ljubljani. O očitkih slovenski socialdemokraciji glede narodnega vprašanja je jasno in nedvoumno odgovoril, da ni mogoče pričakovati, da bi socialdemokracija opustila poleg dela za narod boj za vsakdanji kruh.

S tega stališča je mogoče dati delavcem pri nošenju znakov z nemškim besedilom samo prav, po drugi strani pa seveda lahko razmišljamo tudi drugače. Kako daleč so šli naši slovenski delavci pri svojem odnosu do narodnega vprašanja? 27. januarja 1919 so mariborske delavske množice pod nemškimi zastavami manifestirale za nemško-avstrijski Maribor. Delodajalci in ne proletarski internacionalizem so dosegli, da so slovenski delavci na Studencih, pri železnici in drugod zavrgli svoje narodne korenine. Da se razumeti, zakaj so mariborski delavci tudi po prvi svetovni vojni nosili avstrijske prvomajske znake, v drugačni luči pa izzveni tudi to vprašanje, če vemo, da so delavska društva (in ne samo v Mariboru) svoje športne in druge znake oblikovala v rdeče-beli kombinaciji, značilni za avstrijske barve. Dandanes že redki stari nekdanji nosilci teh znakov povedo, da barve niso bile izbrane naključno. Vse to je verjetno že bolj del tiste celote vprašanj, ki jih je v zvezi z našim narodnoosvobodilnim bojem načeljal Matevž Hace, ko je ob pretiranem poudarjanju proletarskosti slovenskega narodnoosvobodilnega boja (kar je bilo politično gotovo pomembno, kako bi lahko sicer govorili o proletarski revoluciji brez proletarcev) očital, da je breme slovenskega narodnoosvobodilnega boja nosil slovenski kmet, revirski rudarji pa so do leta 1944 kopali premog za Nemce. Dandanes so ta in tovrstna vprašanja tudi aktualno politično zelo zanimiva, zlasti ob razglabljanjih o tem, ali grozi Slovincem narodna smrt in ob zagotovilih, da bo slovenski proletariat tudi nosilec ohranjanja slovenskega naroda.

Po letu 1945 je v novi državi nastalo še več prvomajskih znakov, toda nastali so v povsem drugačnih razmerah in zato predstavljajo posebno celoto.

#### OPOMBE

1. Naše stare značke, Pokrajinski muzej Maribor, 1983. — 2. Fotografski dokumenti o boju KPS, 1. knjiga, november 1867, december 1934, Ljubljana 1964. — 3. Hubert Angleitner, v pogovoru z avtorjem leta 1983. — 4. Pismo Franceta Klopčiča piscu 10. marca 1982. — 5. Delavska politika, 23. IV. 1927, str. 3. — 6. Delavska politika, 28. III. 1928, str. 1. — 7. Bruno Petejan: Prvomajske značke, Večer, 4. maja 1978, str. 5.